

PRAWNO-MIĘDZYNARODOWY STATUS OBCYCH BAZ WOJSKOWYCH

*Barbara
Janusz-Pawletta*

WOBEC TOCZĄCYCH SIĘ KONSULTACJI W SPRAWIE
EWENTUALNEGO ROZMIESZCZENIA ELEMENTÓW
AMERYKAŃSKIEGO SYSTEMU OBRONY
PRZECIWRAKIETOWEJ NA TERYTORIUM POLSKI¹ ORAZ
ZABIEGÓW O LOKALIZACJĘ NATOWSKIEJ GŁÓWNEJ BAZY
OPERACYJNEJ SOJUSZNICZEGO SYSTEMU OBSERWACJI
SYTUACJI NAZIEMNEJ Z POWIETRZA, ISTOTNE JEST
ROZWAŻENIE PRAWNO-MIĘDZYNARODOWYCH SKUTKÓW
TAKICH INSTALACJI.

Zakres ograniczenia zwierzchnictwa terytorialnego i osobowego Polski na obszarze obcych baz wojskowych będzie zależny od treści przyszłej umowy w tej sprawie. Działalność bazy musi być zgodna z normami prawa międzynarodowego i prawa europejskiego, pod rygorem wygaśnięcia umowy. Istniejąca praktyka opiera się na rozwiązaniach realizowanych w zupełnie innej sytuacji geostrategicznej. Dlatego też obecnie można spodziewać się wdrażania nowych rozwiązań.

1) Koncepcja Globalnej Obrony Przed Ograniczonymi Atakami (Global Protection Against Limited Strikes, GPALS), tzw. tarczy, ma łączyć w sobie Narodową Obronę Przeciwrakietową (National Missile Defence) i Obronę Rakietową Teatru Operacji (Theatre Missile Defence). System ten ma chronić terytorium USA oraz ich bazy i wojska stacjonujące za granicą, a także terytoria państw sojuszników i ich wojska za granicą.

Tworzenie lądowych, powietrznych lub morskich baz wojskowych jest elementem bezpieczeństwa zbiorowego i jest uzasadnione prawnymi międzynarodowymi zobowiązaniami państw do udzielania sobie wzajemnej pomocy². Bazy wojskowe mogą być instrumentem gwarantowania bezpieczeństwa zbiorowego lub, jeśli ich działalność jest niezgodna z prawem międzynarodowym, a w szczególności z Kartą Narodów Zjednoczonych, mogą być przeszkodą w jego utrzymaniu.

UMOWA MIĘDZYNARODOWA

Prawno-międzynarodowy status baz wojskowych obcych państw, funkcjonujących na terytorium danego kraju, regulują umowy międzynarodowe, zawierane pomiędzy państwem przyjmującym a państwem zakładającym bazę. W praktyce międzynarodowej powojenne umowy o zakładanie baz wojskowych określano cywilnoprawnym pojęciem „dzierżawa”, choć faktycznie były to umowy o czasową i warunkową cesję części terytorium, w której jedno państwo, na podstawie umowy, odstępowo drugiemu część swojego terytorium, na czas określony dla wykonywania tam władzy, pod warunkiem wykorzystywania tej bazy w celach wojskowych³. Obecnie, zważywszy na zmianę stosunków

geopolitycznych po zakończeniu Zimnej Wojny, można przewidywać, iż praktyka zakładania obcych baz wojskowych, w tym ich ostateczny status prawny mogą odbiegać od dotychczasowej praktyki.

Bazy wojskowe są zwykle enklawami, a więc są one ze wszystkich stron otoczone obszarem państwa, na terytorium którego zostały założone. Z dotychczasowej praktyki wynikają ich następujące cechy charakterystyczne, które jednakże mogą ulegać zmianom zgodnie z treścią umowy⁴:

- zwierzchnictwo terytorialne na obszarze bazy i zwierzchnictwo osobowe nad członkami jej personelu poza jej terenem należącym do państwa posiadającego bazę;
- obce siły zbrojne mają prawo do stacjonowania na obszarze bazy i okazjonalnego pobytu wokół niej;
- bazy posiadają prawo łączności z państwem wysyłającym poprzez terytorium wokół bazy.

KWESTIA ZWIERZCHNICTWA

Zwierzchnictwo terytorialne na obszarze bazy i zwierzchnictwo osobowe nad członkami jej personelu poza jej terenem na-

leżą do państwa posiadającego bazę. Umowy o zakładanie baz wojskowych rozstrzygają przede wszystkim o wzajemnym stosunku zwierzchnictwa terytorialnego i osobowego obu umawiających się państw.

Zwierzchnictwo terytorialne oznacza władzę sprawowania wszelkich funkcji państwowych na danym terytorium, w tym dysponowanie bogactwami naturalnymi kraju oraz jednocześnie prawo do zapobiegania prowadzeniu podobnych działań przez inne państwa na tym obszarze⁵. Państwo posiada więc pełną władzę na swoim terytorium ograniczoną jedynie prawem międzynarodowym. Zwierzchnictwo terytorialne jest formą wykonywania suwerenności na danym

terytorium – wynikającą z samego faktu istnienia państwa⁶. Określa ono zakres kompetencji danego państwa w odniesieniu do swojego terytorium. Zwierzchnictwo terytorialne obcego państwa – np. w bazie wojskowej – wyklucza zatem władzę terytorialną państwa, które udostępniło swoje terytorium pod taką bazę. Jediną kompetencją państwa wydającego zgodę na budowę bazy jest, w przypadku powstania niejasności, prawo kontroli pozwalające na stwierdzenie, czy użytkowanie bazy jest zgodne z jej przeznaczeniem. To prawo kontroli jest pochodną zwierzchnictwa terytorialnego, które w bazach przekazywane jest zwykle pod określonym warunkiem np. wykonywania obowiązków obronnych⁷. Celowym wydaje się więc umieszczenie

2) Art. 51 Karty Narodów Zjednoczonych, Dz. U. 47.23.90; Art. 3 i 5 Traktatu Północnoatlantyckiego, Dz. U. 00.87.970.

3) J. Šach, „System zbiorowego bezpieczeństwa a zagadnienie stref zdemilitaryzowanych”, PWN, 1963 r., str.144

4) *ibid*, str. 133

5) R. Bierzanek, J. Simonides, „Prawo międzynarodowe publiczne”, PWN, 1999 r. Warszawa, str. 202 i nast.

6) W. Góralezyk mówi, iż „zwierzchnictwo terytorialne” jest synonimem „suwerenności”; w: *Prawo międzynarodowe publiczne w zarysie*, LexisNexis, 2003 r., Warszawa, str. 177.

7) Art. 53. ust. 1 Umowy Dodatkowej z 1994 r. (ZA-NTS 1994) o stacjonowaniu wojsk USA w Niemczech

w umowach o bazach wojskowych przepisu potwierdzającego prawo danego państwa, na którego terytorium baza się znajduje, do podjęcia wszelkich środków celem zabezpieczenia jego interesów na terenie obcej bazy wojskowej⁸.

Zwierzchnictwo osobowe definiuje grupę osób, która podlega jurysdykcji danego państwa na jego terytorium według kryterium obywatelstwa. Zwierzchnictwo osobowe wykonywane w bazie wojskowej lub poza nią, w przeciwieństwie do zwierzchnictwa terytorialnego, jedynie ogranicza władzę terytorialną państwa przyjmującego⁹.

Od postanowień umowy zależy, czy w ogóle lub w jakim zakresie zostanie ograniczone zwierzchnictwo terytorialne i osobowe państwa przyjmującego na terenie zajmowanym przez bazę i wokół niej. Możliwe jest zawarcie umowy dzierżawy terenu przeznaczonego pod bazę i tym samym zachowanie pełnego zwierzchnictwa terytorialnego przez państwo przyjmujące na całym terytorium.

PRAWA OBCYCH SIŁ ZBROJNYCH

Obce siły zbrojne mają prawo do stacjonowania na obszarze bazy i okazjonalnego pobytu wokół niej.

Stacjonowanie obcych wojsk na terytorium danego państwa zwykle prowadzi nie tylko do ograniczenia prawa wykonywania suwerenności przez kraj przyjmujący na terenie bazy (tj. przekazania zwierzchnictwa terytorialnego). Prowadzi ono również do uczynienia wyjątku od zasady terytorialności (krajowości) prawa karnego, gwarantującej państwu wyłączne prawo do wykonywania jurysdykcji na swoim terytorium, poprzez uwzględnienie czynnika personalnego tj. przekazanie zwierzchnictwa osobowego. Chodzi tu o określenie właściwości jurysdykcyjnych według przynależności państwowej sprawcy czynu¹⁰. Takie wyłączenie spod jurysdykcji terytorialnej może dotyczyć m.in. pewnej grupy obcokrajowców posiadających immunitet prawa publicznego. Immunitet ten, zwany eksterytorialnością, przysługuje m.in. żołnierzom stacjonującym w bazie wojskowej i może mieć charakter całościowy lub częściowy, w zależności od postanowień umowy. Całkowity immunitet zupełnie wyłącza obcych żołnierzy spod jurysdykcji miejscowej. W praktyce jest on rzadko spotykany¹¹, nawet w odniesieniu do przestępstw popełnionych przez obcych żołnierzy na terenie bazy wojskowej.¹² Najczęściej mamy więc do czynienia z właściwością przemienną państwa macierzystego i państwa pobytu¹³.

Ponieważ obcy żołnierz popełniający przestępstwo na terenie obcego państwa może podlegać zarówno prawu miejscowemu danego kraju, jak i prawu swojego kraju, mamy do czynienia z konkurencją prawa. Rozwiązuje się ją na podstawie odpowiednich norm kolizyjnych zawartych np. w umowie o budowie bazy wojskowej, które definiują zakres przestrzenny obowiązywania systemów prawnych, tj. rozstrzygają o tym, które prawodawstwo państwowe powinno stać się podstawą do rozstrzygnięcia sądowego¹⁴. Powszechnie stosowana jest zasada, iż państwo przyjmujące zachowuje swą jurysdykcję w sprawach karnych wobec żołnierzy sił obcych, o ile nie działali oni

w imieniu swojej władzy wojskowej, ponieważ wówczas chronieni są oni immunitetem.

PRAWO ŁĄCZNOŚCI

Bazy posiadają prawo łączności z państwem wysyłającym poprzez terytorium wokół bazy. Jest ono wykonywane poprzez tereny leżące poza bazą i podlegające terytorialnemu zwierzchnictwu państwa, na którego terytorium baza się znajduje. Prawo łączności obejmuje prawo tranzytu przez terytorium otaczające bazę. Nie obejmuje ono natomiast prawa samolotów wojskowych, lecących do lub z bazy, do wchodzenia w przestrzeń powietrzną państwa

8) Taki przepis znajduje się w art. 53 ust. 3 (ZA-NTS 1994)

9) W. Góralecyk, *op.cit.*, str. 120.

10) M. Flemming, „Podsądność..”, *op.cit.* , s. 9 i nast.

11) Członkowie sił koalicji w bazach w Iraku. Patrz: Coalition Provisional Authority Order Number 17 Section 2, 1.

12) M. Flemming, „Podsądność..”, *op.cit.* , str. 60 i nast.

13) *ibid*, str. 90 i nast.

14) M. Pazdan, „Prawo prywatne międzynarodowe”, PWN, 2000 r., Warszawa, str. 19 i nast.

bez każdorazowego uprzedniego uzyskania jego zgody¹⁵. Wyjątkiem od tej reguły może być zawarcie odpowiedniej umowy między stronami, która ustali warunki swobodnego przelotu statków wojskowych nad terytorium państwa, na którym znajduje się baza. Zgodnie z prawem międzynarodowym państwo posiada bowiem całkowitą i wyłączną suwerenność w przestrzeni powietrznej nad swoim terytorium¹⁶.

ZGODNOŚĆ DZIAŁALNOŚCI OBCYCH BAZ WOJSKOWYCH Z PRAWEM MIĘDZYNARODOWYM

Oceny legalności istnienia obcych baz wojskowych dokonuje się nie tylko na podstawie dwustronnych umów międzynarodowych zawieranych między państwem przyjmującym a państwem zakładającym bazę. Drugim kryterium tej oceny jest zgodność ich działalności z normami prawa międzynarodowego, nakazującymi pokojowe ich wykorzystanie. Ponieważ nakaz nieużywania siły w stosunkach międzynarodowych i rozwiązywania sporów drogą pokojową wynika z wielu umów międzynarodowych, w szczególności z Karty Narodów Zjednoczonych i Traktatu Północnoatlantyckiego¹⁷, musi on być przestrzegany również w dzia-

łalności obcych baz wojskowych. Naruszenie tego nakazu następuje w chwili, gdy baza wojskowa zostaje wykorzystana np. do dokonania sprzecznego z prawem międzynarodowym aktu agresji przeciwko innemu państwu.

Na państwie przyjmującym spoczywa obowiązek zapobiegania łamania prawa międzynarodowego, a szczególnie nakazu nieużywania siły w stosunkach międzynarodowych, a także przeciwdziałania wykorzystaniu własnego terytorium do celów sprzecznych z prawem międzynarodowym. Konieczność spełnienia tych obowiązków uprawnia państwo przyjmujące do przeciwdziałania wszelkim jego naruszeniom. Podjęcie działań przeciwko łamaniu prawa międzynarodowego na terenie bazy powinno nastąpić dopiero po uprzednim wypowiedzeniu umowy o bazę, wystąpieniu z niej lub uznaniu jej za wygasłą. Z tego powodu wydaje się niezbędne umieszczenie w takiej umowie wyraźnego zapisu o obowiązku przestrzegania prawa międzynarodowego, w tym nakazu nie używania siły w stosunkach międzynarodowych i rozwiązywania sporów drogą pokojową. Pogwałcenie tych norm przez użytkownika bazy uprawniałoby państwo przyjmujące do wypowiedzenia takiej umowy lub wystąpienia z niej¹⁸. Jeśli zapis dotyczący

tego obowiązku nie znajdzie się w umowie, państwo przyjmujące będzie miało jedynie prawo „do powołania się na to pogwałcenie (tj. na naruszenie norm prawa międzynarodowego nakazujących pokojowe wykorzystanie baz) jako na przyczynę [...] wygaśnięcia umowy”¹⁹. Tym samym wypowiedzenie umowy o bazę, wystąpienie z niej lub uznanie jej za wygasłą pozwoliłoby państwu na przedsięwzięcie odpowiednich kroków celem powstrzymania naruszeń. Próba wykonywania jurysdykcji na terenie bazy przez państwo przyjmujące jeszcze przed chwilą wypowiedzenia takiej umowy, wystąpieniem z niej lub uznaniem jej za wygasłą,

mogłoby być uznane za naruszenie zobowiązania międzynarodowego, zawartego w umowie o utworzeniu bazy przez państwo przyjmujące²⁰.

Bezczynność państwa wobec używania jego terytorium do czynów sprzecznych z prawem międzynarodowym stanowiłaby poważny w skutkach precedens na przyszłość. Mało prawdopodobne jest, iż w przypadku naruszenia prawa międzynarodowego przez obcą bazę wojskową również państwo, na którego terytorium znajduje się baza, będzie ponosić winę za złamanie norm prawa międzynarodowego. Kwalifikacji prawnej „tolerowania” użycia

-
- 15) Art. 3 Konwencji o międzynarodowym lotnictwie cywilnym, z dnia 07.12.1944 r. Dz. U. 59.35.212 zał. b) Statki powietrzne używane w służbie wojskowej, celnej i policyjnej uważa się za statki powietrzne państwowe.
c) Żaden państwowy statek powietrzny Umawiającego się Państwa nie może przelatywać nad terytorium innego Państwa ani lądować na nim bez zezwolenia udzielonego w drodze specjalnego porozumienia lub w inny sposób albo niezgodnie z warunkami takiego zezwolenia.”
- 16) Art. 1 Konwencji o międzynarodowym lotnictwie cywilnym, Dz. U. 59.35.212.
- 17) Art. 1 ust. 1 Karty Narodów Zjednoczonych *op.cit.*; Art. 1 Traktatu Północnoatlantyckiego, *op.cit.*
- 18) Art. 56 Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów, Dz. U. 1990.74.439, zał.
- 19) Art. 60 Konwencji wiedeńskiej *op.cit.*; chyba, że zgodnie z art. 56 ust. 1 tej Konwencji „ustalono, że strony miały zamiar dopuścić możliwość wypowiedzenia lub wycofania się, bądź prawa do wypowiedzenia lub wycofania się można domniemywać z charakteru traktatu”
- 20) M. Flemming, „Podsądność..”, *op.cit.*, str. 61.

swego terytorium, oddanego pod budowę bazy, do działań sprzecznych z prawem międzynarodowym, np. do aktów agresji, jako „współsprawstwa,” można by próbować dokonać na podstawie definicji pojęcia agresji, przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne w 1973 r. Zgodnie z tą definicją agresją jest m.in. „działalność państwa, które toleruje, iż jego terytorium jest wykorzystywane do dokonywania ataku na państwo trzecie”²¹. Definicja ta nie jest jednak wiążąca prawnie, ponieważ uchwały Zgromadzenia Ogólnego nie mają mocy prawnej, mimo iż ze względu na ich autorytet prawny w praktyce często są przestrzegane.

Z nadrzędności prawa wspólnotowego nad dwu- i wielostronnymi umowami międzynarodowymi zawieranymi przez państwa członkowskie UE, wynikają dwie zasady.

Pierwsza, iż w zakresie, w jakim umowy między jednym lub większą liczbą państw członkowskich z jednej strony, a jednym lub większą liczbą państw trzecich z drugiej strony, nie są zgodne z Traktatem Ustanawiającym Wspólnotę Europejską, państwo członkowskie zastosuje wszelkie właściwe środki w celu wyeliminowania stwierdzonych niezgodności²².

Druga zasada stwierdza, że wszystkie umowy międzynarodowe zawierane przez członka UE muszą być zgodne z Traktatem Ustanawiającym Wspólnotę Europejską. Dlatego też ewentualna umowa o budowie obcej bazy wojskowej w Polsce będzie musiała być zgodna z jego treścią. W razie różnicy zdań między Polską a Komisją Europejską co do istnienia takiej niezgodności, rozstrzygnięcie sporu będzie należało do Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich²³.

Mimo wykonywanego zwierzchnictwa terytorialnego na terenie bazy wojskowej jurysdykcja państwa posiadającego taką bazę wojskową jest dodatkowo ograniczona tzw. konwencjami genewskimi, gwarantującymi ochronę jeńców wojennych. Przykładowo, obowiązek stosowania tych norm prawa międzynarodowego w stosunku do osób przetrzymywanych w amerykańskich bazach wojskowych, w tym obcokrajowców nie-Amerykanów, orzekł Sąd Najwyższy USA w wyrokach odnośnie wojennej bazy morskiej USA w Zatoce Guantanamo²⁴. Sąd Najwyższy potwierdził jurysdykcję sądów amerykańskich w sprawach wniesionych przez obcokrajowców nie-Amerykanów przetrzymywanych w amerykańskich bazach wojskowych poza terytorium USA.

PRAKTYKA ZAKŁADANIA BAZ AMERYKAŃSKICH NA ŚWIECIE

Zakres jurysdykcji władz amerykańskich na terenie ich baz wojskowych na całym świecie²⁵ jest wyznaczany każdorazowo odpowiednimi umowami międzynarodowymi zawieranymi z państwem, na którego terytorium bazy są zakładane. W czasie wojny zakres tej jurysdykcji może ulec rozszerzeniu z jedynym ograniczeniem, iż jurysdykcja powinna być wykonywana dla celów prowadzenia operacji wojskowych. Typowy zakres jurys-

dykcji w utworzonych po drugiej wojnie światowej i istniejących do dziś bazach wojskowych USA,²⁶ wynika z wykonywania przez Amerykanów zwierzchnictwa terytorialnego w bazie i zwierzchnictwa osobowego poza terenem należącym do bazy.

Dzięki zwierzchnictwu terytorialnemu w bazie władza może rozciągać się na obszary przylegające do bazy, tj. na morze terytorialne, a także na przestrzeń powietrzną, w zakresie koniecznym do zapewnienia dostępu do bazy i jej obrony. Poza terenem bazy zwykle

21) Rezolucja Nr 3314 (XXIX).

22) Art. 307 ust. 2 Traktat Ustanawiający Wspólnotę Europejską, tekst uwzględniający zmiany wprowadzone Traktatem z Nicei, Dziennik Urzędowy UE C 325 z 24 grudnia 2002 r.

23) Art. 226 (dawny artykuł 169) Traktatu Ustanawiającego Wspólnotę Europejską, *op.cit.*

24) Wyrok Mahdi v. Rumsfeld z 28 czerwca 2004 r.; wyrok Hamdan v. Rumsfeld z 19 czerwca 2006 r.

25) Bazy na Kubie od 1901 r.; w Panamie w 1903 r.; na Bermudach, Jamajce, w Saint Lucia, Antigui, Trynidadzie, w Brytyjskiej Gujanie; Islandii od 1941 r.; w Korei Pd. od 1953 r.; na Tajwanie od 1954 r.; w posiadłościach Wielkiej Brytanii od 1941 r.; w Niemczech; Japonii.

26) W oparciu o umowy między USA i Wielką Brytanią w sprawie użycia baz morskich i powietrznych oraz korzystania z nich z 1941 r. Treść układu w „League of Nations: Treaty Series”, t. CCIV, str. 15 i nast.

mamy do czynienia z właściwością terytorialną nieamerykańską, czyli miejscową, choć ograniczoną przez amerykańskie zwierzchnictwo osobowe. W zależności od treści umowy, właściwość terytorialna może obejmować wszystkie przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu USA i być rozszerzana na wypadek wojny.

Współcześnie kwestie zwierzchnictwa osobowego poza terenem należącym do bazy, tj. jurysdykcji cywilnej i karnej w amerykańskich bazach wojskowych, są regulowane w Umowach o statusie sił zbrojnych (SOFA), których postanowienia czasem stanowią część umów o zakładaniu baz wojskowych²⁷. Ich treść jest dostosowywana do warunków poszczególnych umów.

Za wzorcową dla bilateralnych umów SOFA zawieranych przez USA, uznawana jest North Atlantic Treaty Organization (NATO) SOFA²⁸. W większości przypadków honorowana jest miejscowa jurysdykcja karna i cywilna, z wyjątkiem przestępstw popełnionych w związku z wykonywaniem obowiązków służbowych. Zgodnie z treścią umowy może ona obejmować przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu USA popełnione przez członków armii amerykańskiej (w czasie wojny – rozszerze-

nie jurysdykcji USA na wszelkie przestępstwa popełnione przez członków armii amerykańskiej) oraz osoby, które nie będąc członkami armii USA, ani obywatelami kraju, na którego terytorium baza się znajduje, ani miejscowymi cudzoziemcami – podlegają amerykańskiemu prawodawstwu wojennemu, jeśli według prawa miejscowego czyny te nie podlegają karze.

Za wzór dla wielu późniejszych umów o tworzeniu amerykańskich baz wojskowych na obcych terytoriach posłużyły umowy z 1941 r. między USA i Wielką Brytanią dotyczące baz amerykańskich w posiadłościach brytyjskich. W wielu przypadkach zostały one dodatkowo rozszerzone o specjalne przywileje dla USA²⁹.

Należy zauważyć, iż treść umów o bazach wojskowych może ulec zmianie wraz z rozwojem sytuacji politycznej w kraju pobytu. Za przykład może posłużyć status prawny baz wojskowych USA w Niemczech. Do roku 1955 r. siły amerykańskie stacjonowały tam w ramach okupacji Niemiec, natomiast od czasu podpisania umowy o stacjonowaniu wojsk obcych w Niemczech w 1954 r.³⁰, a także umowy o statusie sił zbrojnych NATO³¹ podstawa prawna dotycząca ich pobytu w Niemczech, a także umowa regulująca ich status uległy całkowitej zmianie.

NOWA PRAKTYKA?

Oceniając istniejącą praktykę zakładania baz wojskowych USA w innych krajach należy stwierdzić tendencję do przyznawania tym bazom szerokiego zakresu zwierzchnictwa terytorialnego w bazie i zwierzchnictwa osobowego poza nią. Jednocześnie należy zauważyć, iż wszystkie

wspomniane tu bazy powstały do połowy lat 50. XX w. w zupełnie innej sytuacji geopolitycznej na świecie. Zmiana sojuszy politycznych i wojskowych, jaka dokonała się po roku 1989, będzie mieć zapewne istotny wpływ na zakres postulatów zgłaszanych przez USA w przyszłych negocjacjach w sprawie zakresu ich zwierzchnictwa w bazach, a co za tym idzie, wpływ

-
- 27) Dodatkowo umowy SOFA regulują kwestie uniformów wojskowych, noszenie broni, zniesienie podatków i ceł, wjazdu i wyjazdu personelu, własności, itp. Dotychczas podpisano ponad 90 takich umów.
- 28) Umowa między Państwami-Stronami Traktatu Północnoatlantyckiego a innymi państwami uczestniczącymi w Partnerstwie dla Pokoju, dotycząca statusu ich sił zbrojnych oraz jej Protokół dodatkowy z dnia 19 czerwca 1995 r., Dz. U. 1998 Nr 97 poz. 605.
- 29) Np.: wprowadzanie zmian do prawa miejscowego celem ujednoczonego z prawem amerykańskim, a także prymat umowy dot. bazy nad prawem krajowym (w art. XXV, ust. 121 Układu odnośnie amerykańskich baz wojskowych na Wyspach Bahama z 1950 r.); tworzenie specjalnej strefy doświadczeń lotniczych, w której USA ma prawo korzystania ze wszystkich urządzeń publicznych, dróg, mostów, (w. art. X) *op.cit.*; przyznanie prawa do budowania baz o charakterze wyłącznym, które nie może być przekazane przez USA innym krajom; przyznanie USA prawa do wywłaszczenia własności prywatnej za odszkodowaniem.
- 30) Z dnia 23 października 1954 r. „Vertrag über den Aufenthalt ausländischer Streitkräfte in der Bundesrepublik Deutschland”, w: Bundesgesetzblatt 1955 II S. 253
- 31) Z dnia 19 czerwca 1951 r. „Abkommen zwischen den Parteien des Nordatlantikvertrags über die Rechtsstellung ihrer Truppen”, w: Bundesgesetzblatt 1961 II S. 1183. W 1959 r. podpisano umowę dodatkową do umowy o statusie sił zbrojnych NATO, która została znacznie zmieniona umową z 18.03.1993 r., w Bundesgesetzblatt 1994 II S. 2594.

na kierunek współczesnego rozwoju praktyki prawnej zakładania baz wojskowych USA.

W tym kontekście istotne jest jednak doświadczenie Rumunii, która 6 grudnia 2005 r. podpisała z USA umowę dotyczącą działalności sił zbrojnych USA stacjonujących na terytorium Rumunii³². Umowa ta gwarantuje siłom zbrojnym USA dostęp i użytkowanie wskazanych w umowie urządzeń jak i obszarów dla wyszczególnionych celów wojskowych (art. II ust.1). Zgodnie z umową Rumunia zachowuje prawo własności do tych urządzeń i obszarów, jednak znacznie ograniczone roz-

licznymi obowiązkami świadczeń na rzecz stacjonujących tam sił zbrojnych³³. Umowa nie przewiduje żadnych opłat dla Rumunii za udostępnienie tych urządzeń i obszarów (art. II ust. 2).

Nie ulega zatem wątpliwości, że Polskę, w przypadku podjęcia decyzji o lokalizacji na jej terytorium elementów amerykańskiej tarczy przeciwrakietowej czeka także wypracowanie własnej – zgodnej z prawem i polskimi interesami, a także mającej na uwadze zmiany, jakie wnosi nowa sytuacja geopolityczna – umowy określającej prawny status obcej bazy wojskowej.

32) Tekst umowy uzyskany został z Ambasady RP w Bukareszcie. Rumunia podpisała z USA również umowę o statusie sił zbrojnych USA w Rumunii, tzw. SOFA Supplement, dnia 30 października 2001 r.

33) Np. obowiązek udzielenia pomocy w uzyskaniu tymczasowego dostępu sił zbrojnych USA do terenów będących własnością państwa lub prywatna dla celów ćwiczeń, art. II ust 2.; obowiązek kierowania się względami bezpieczeństwa USA w ramach udostępniania infrastruktury przez Rumunię, art. II ust 3; obowiązek wsparcia logistycznego, art. III; okręty wojskowe i pojazdy eksploatowane wyłącznie przez lub na rzecz sił zbrojnych USA mogą wjechać, wyjechać lub poruszać się na terytorium Rumunii w dowolny sposób zgodny z przyjętą przez obie strony procedurą, art. VII.